

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za celo leto 60 Din.

Posamezne številke 150 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 28. aprila 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočekačni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Naš položaj

(Prispevek k vprašanju revizionizma.)

Mirovne pogodbe so razbile Slovence, kakor malokateri drugi kulturni narod v zapadni in srednji Evropi; izmed Slovanov imajo samo lužiški Srbi še bolj žalostno usodo. Na drugi strani pa moramo nepretrgoma poudarjati dejstvo, da smo deloma sami zakrivali to nesrečo, ker smo se v svoji kratkovidnosti in lahkomisljenosti vdajali varljivemu upanju, da nas bodo reševali drugi. Mislili smo, da je dovolj, ako se sklicujemo na pravičnost, a sicer uganjamo dalje svojo evičarsko, hejslovansko politiko.

Sedaj stopa vprašanje poplave mirovnih pogodb v ospredje evropske javnosti. In zopet je naša zemlja tista, ki zanjo vladajo, ker ležimo na poti osvajalnim namenom Italije, Nemčije, oziroma Avstrije, in Madjarske.

Bilo bi napačno, ako bi sploh odklanjali misel poplave mirovnih pogodb; nasprotno se moramo nanjo pripravljati s svojega, slovenskega stališča, da se nam vrne, kar nam narodno in zemljepisno pripada. Naša miselna priprava bodi jasna; odklanjati je vsako slepomišljenje. Zavedati se moramo, kaj in kakó hočemo.

Velikonočni »Pohod« (15. števec, z dne 15. aprila 1933.), ki je glasilo »jugoslovenskih nacionalistov« v Sloveniji, pričakuje vstajenja človeštva od ljubezni, bratovstva in človekoljublja, a v isti sapi se navdušuje za hitlerjevsko Nemčijo, ki je pravo nasprotje vsega tega, kakor kažejo dejstva. Takó se zavaja narod, ki zahteva skladnosti besed in dejanj. Ali je fašizem napačen, potem velja to ne samo za soseda, ampak tudi zame; ako je pa nekaj dobrega, ga je treba posnemati, ker nevtralni ne moremo biti, da bi nas to gibanje nič ne brigalo, ko vidimo, da sega tudi po naših deželah. Njegova miselnost je narodna in socialna sebičnost: narodne manjšine hoče nasilno prilagoditi svoji »naciji«, ker mu je država vse, a socialno želi enostransko pobratiti kapital in delo, s čimer nasprotuje osvoboditvi delovnega ljudstva izpod odvisnosti velikega posestva, velike obrti in velikega denarstva. Odklanjamo oboje, ker pomeni narodno in socialno zlo za kmeta in delavca; to je stari kapitalizem v novi obliki, ki si zaradi omame nekuih ljudi nadeva socialistično krinko.

Fašistično občutje vzbuja tudi »Jutrov« članek (94. števec, z dne 23. aprila 1933.), ki piše, kakó evropski narodi ne kažejo zanimanja za politično udejstvovanje in hrepené po »močni roki«, ker so

izgubili vero v lastno moč in v sodelovanje pri lastni usodi. Tukaj se zamenjuje vzrok s posledicami. Ljudstvo v celoti ni izgubilo vere vase in se navdušeno vrglo v naročje fašizmu, ampak se je moralo začasno vdati, ker se ni moglo nasilju upreti z nasiljem: malomeščanska revolucija, ki jo je denarno podprl veliki kapital, je premagala kmete in delavce.

Za slovensko vprašanje, to je: za zedinjenje slovenskega ozemlja pomenita fašistična Italija in Nemčija neposredno nevarnost. Naš narodni namen bi se dal doseči ali z vojno ali z družbenim preobratom ali s popravo mirovnih pogodb po medsebojnem dogovoru. Vojna je katastrofalen pojav, ki nam ne gledé na svoje strahote naprej ne zagotavlja uspeha; zato moramo odklanjati, da bi si je sami želeli. Družbeni preobrat, ki bi vrgel ob tla dosedanje oblasti in dal tudi narodom, kar jim gre, ni izključen, nasprotno celo verjeten; toda ne bi smel biti enostransko samo v eni državi, marveč v vseh prizadetih. Mislím, da je tudi poprava mirovnih pogodb po medsebojnem dogovoru bistveno zvezana z družbenimi izpremembami; zakaj fašistična Italija in Nemčija, kakršni sta danes, izključujeta vsako možnost, da bi kaj izgubili, ko nasprotno hočeta nasilno še pridobiti.

Za nas je glavna naloga, da se zavestno pripravljamo za vsak primer. Ne smemo vsega pričakovati od države; zakaj vedeti moramo, da država po svojih zastopnikih uradno ne more takó nastopati in posegati v razvoj dogodkov, kakor lahko to vrši zasebnik. V tem oziru je naša malomarnost neodpustna. Ne podcenjujem notranjega dela po narodno-obrambnih družtvih, ako uspešno krepimo svoje rojake v tujini gospodarsko, kulturno in npravno, da ne omagajo in ne izgube vere vase — to je pogoj vsake akcije v tem oziru; toda ni še dovolj: pridobivati moramo prijateljev in zagovornikov v zunanjem svetu, ki nas nič ne pozna ali zelo malo. Vzbujati nepretrgoma zanimanje zase, seznanjati druge s svojimi razmerami in odkrivati krivice, ki jih trpi naš rod: v tem je bistvo uspeha. Sami moramo po svojih najboljših ljudeh (politikih, časnikarjih, znanstvenikih, umetnikih, gospodarstvenikih), ki jih je treba stalno imeti deloma tudi zunaj, dobivati tal pri zapadnih demokratičnih državah: Franciji, Angliji in Združenih državah Severne Amerike; zlasti položaj v Ameriki, kjer je sedaj zopet na krmilu Wilsonova

stranka, bi bilo treba izdatno izrabiti, ker so naši ameriški rojaki politično po večini v tem taboru. Vem, da imajo velike države povsod pred očmi svoje koristi; toda tudi te koristi moramo znati po možnosti naravnati sebi v prid.

Končno ne smemo pozabiti, da se Francija in Mala antanta približujeta Rusiji, ki sedaj nima realnih koristi v Angliji in Nemčiji, ampak se utegne usmeriti drugam.

O vsem tem naj razmišlja naša odločujoča javnost in preide takoj k dejanjem! Alfa.

Za ozdravitev javnega življenja

Vse države se nahajajo v finančnih stiskah. Te stiske so večinoma gospodarskega izvira, so pa med njimi tudi finančne stiske, umetno povzročene, namerne, politične. Kdo še danes ne ve, da je Nemčija porabila težke milijone posojila, ki jih je prejela iz Amerike za obnovo industrije in gospodarstva, za investicije »socialnega« značaja, to je: za javne nasade, parke, zabavišča na prostem, okrevališča, sanatorije, gledališča itd. itd. Seveda se je Amerika tresla za svoj denar. Nemci »niso mogli« obenem plačevati reparacij in vračati stricu »Samu« milijard. Tako je prišlo do črtanja reparacij v korist ameriškimi milijarderjem.

Vsega seveda tudi ne smemo pripisovati nemški politični pretkanosti. Mnogo je treba pripisati tudi socialni razgibanosti najširših nemških delavskih plasti, ki so po dolgih, boja polnih letih, proti nemškemu kapitalizmu razgibali nemško narodno dušo, da je postala pozorna na oni del državnih dolžnosti, ki je skoro v vseh državah sveta najbolj zanemarjen. Ta del državnih dolžnosti obsega prav po svojem predmetu, na katerega naj se raztegne, enega najbolj zapletenih vprašanj, kjer more dati samo oni, ki ima in ne more izgubiti prav ničesar, oni, ki ničesar nima. In desetletna socialistična vlada v Nemčiji je to dobro doumela, čeprav ni segla v svojo bližino po žrtve, ampak si je izbrala to pot tujce — »zmagovalce« za predmet svoje socialne naprednosti. Te račune smo seveda plačali tudi mi.

V tem vprašanju tiči tudi mnogo dušeslovnih spoznanj. Mi ne moremo poseči po sredstvih »naprednih« Nemcev, tem manje, ker se ne moremo zanesiti niti na uspešnost lastnih prizadevanj in tem manje, ker ta prizadevanja najčese ne slone na odkritosrčnosti in iskrenosti. Mi moramo, ne brez razlogov — poseči po drugih sredstvih, ki bo-

„Jezik očistite peg!“

II.

Gospod urednik, zopet krošnjaram s svojim »jezikovnim rešetom« (ki sem ga naložil iz gradiva naših listov v zadnjih številkah), da kaj kupite od mene: najbolje bi bilo vse ali vsaj zdaj to, zdaj ono. Nisem sicer izdelovalec »jezikovnega rešeta«, ampak samó posredovalec ali prekupčevalec; toda pri današnjih razmerah, ko navadno nista niti povprečni bravec niti pisec jezikovno toliko izobražena, da bi zajemala iz prvega vira: iz ljudstva in potem iz slovnice, menda moje jezikovno prekupčevalstvo ne bo odveč, zlasti še, ko vam ponujam svoje blago tudi na obroke.

1. Najprej izpodrivam grdo spakedranko, ki jo uporablja posebno naš uradni in časnikarski jezik: na lieu mesta, n. pr. ko je začelo goreti, so bili takoj gasilci na lieu mesta. Odkod to »lice«? Ali ne moremo reči: ... so bili gasilci takoj na kraju nesreče ali na mestu?

2. Po nemškem zgledu je pisava: nacionalsocializem in nacionalsocialistični ali socialdemokracija in socialdemokratski; pravilno je: narodni socializem in narodnosocialistični ali socialna demokracija in socialnodemokratski.

3. Ne moremo reči: iz shoda, ampak s shoda, ker nismo »v shodu«, ampak smo »na shodu«; »iz Ljubljane«, ker smo v Ljubljani, a »z Dunaja«, ako smo na Dunaju.

4. Po nemškem je posneto: pustiti igrati, delati itd. namesto: dati igrati, delati; človek se da striči, ker dela to prostovoljno, a ovca se rada pusti striči ali pa se tudi brani, kakor pač pride, ker ni to odvisno od nje.

5. Igrati vlog je francosko izražanje, mi pravimo — imeti vlogo, imeti pomen.

6. Enako: se nahajati ni slovensko, n. pr. gora se nahaja namesto »leži«, cvetlice se nahajajo namesto »so«.

7. Čudil sem se, ko sem čital v nekem mesečniku naslednja dva izraza: najraznejši problemi namesto »najrazličnejši ali najbolj različni« ter kvaren razko namesto »kvarna«.

8. Ni pravilno skupaj znešen namesto »zne-sen«; zlog namesto slog s pomenom stil v pisavi; poraščen namesto »porastel« ali »porasel«; enkrat v pomenu nekoč, nekda, n. pr. enkrat sem hodil namesto nekoč; najraje ali najraje kot prislov namesto najrajši, najrajša in najrajše ali najraji, najraja, najraje kot imenovalnik; vseeno namesto »vendar«, n. pr. vendar sem ga dobil, a ne »vse-eno«; izvor namesto »izvir«.

9. Nekaj posebnega je pa beseda »priseben«. Ali veste, kaj je to? Naš zunanji minister Jevtić je glede sovražnosti proti Jugoslaviji bajé dejal v narodni skupščini ali v senatu, da moramo biti »mirni in prisebni«. To sem čital v nekem slovenskem dnevniku. Ali pravijo takó Hrvatje in Srbi, ne vem; gotovo pa je, da Slovenci ne moremo uporabljati takšne slovanke iz nemškega »bei sich sein« v pomenu: zavedati se, krepak biti (duševno).

10. V »Sloveniji« se je že govorilo, da beseda »udruženje« ni dobra. Pleteršnikov slovar ima samó »udružiniti se« v pomenu »začeti, ustanoviti družino«. Podobno je z besedo »uediniti se«, ki jo Pleteršnik sicer navaja, a z opazko, da spada po svojem izviru v novejšo knjištvo. Splošno je za slovenski izgovor in oko neprijetno kopičenje samoglasnikov v začetku besed. Skupino »ue« ima Pleteršnik samó sedemkrat: a) uediniti (uedin-jati); b) uenačiti (izrav-nati); c) uidati (uidevati), uidljiv, uiti; č) uima, uimast; d) uistiniti (uresni-čiti); e) uočiti (zazreti); f) uorati se (z oranjem se utruditi). Ostanimo rajši pri poštenih, starih slovenskih izrazih: združiti se in združenje (čeprav je glagolnik-dovršnik, kakršnih imamo več: Breznik le priporoča, da se kolikor mogoče ogibamo novejših takšnih tvorbo) ter zediniti se in zedinjenje.

A-a.

do zadovoljila naše javne potrebe, ki niso majhne, predvsem pa bodo kedaj ustvarila ozračje pravne in uravnotežene podlage v javnem življenju, ki naj bo prva in glavna osnova za socialno preobnovo našega naroda od nog do glave.

Če pogledamo danes svoje finančne potrebe — one javnega in zasebnega gospodarstva, če upremo svoj pogled v naše tisoče in stotisoče, ki žive v največji bedi, poleg političnih in rodoljubnih spekulativov, ki se valjajo v razkošju, tedaj moramo umolkneti. Kako je to mogoče? Kako je mogoče, da so tisti, ki ljubijo svoj narod, ki so zanj mnogo žrtvovali in so zanj pripravljeni doprinesiti tudi še največje žrtve, tako zapostavljeni. Če samo pogledamo nekaterne, ki niso hoteli v prejšnjih časih nositi s svojim slovenskim narodom — ki je težil po združitvi slovanskih narodov v eno državno-politično spojitve — težkih bremen političnih preganjanj in se izpostavljati nevarnosti radi svojih »družabnih okoliščin« in vidimo, da imajo danes ti ljudje monopol državotvornosti v svojih rokah, da žive ti ljudje v zavidanja vrednih položajih, potem se ne sme nihče prav nič čuditi, če šibek človek vzdorovi nad pravičnostjo.

Državotvornost je — žrtev! Žrtev pa ni uživanje pokojnine, visoke pokojnine visokih državnih uradnikov in najvišjih, ne da bi bil eno samo uro uradnik tiste države, ki mu plačuje pokojnino! Žrtev je, ki jo doprinese delavska in kmečka mati s kopicco otrok, s katerimi je dala narodu in državi novih sokov in moči. In teh mater je stotisoče. Tisoče jih živi v revščini in pomanjkanju. To je žrtev za narod in državo! Ali je že kedaj padlo kakemu gospodu v glavo, da bi predlagal pokojnine za te mučenice, žive baklje, ki se izžepujejo same v žrtvah za narod in državo?

Gospodje, kdo od vas bi mogel primerjati žrtve, ki jih doprinesejo naše matere na oltar domovine, z namišljenimi žrtvami, za katere prejimate — plače; plače ministrov, plače visokih uradnikov, visoke penzije itd. Proč s takimi državotvorci, ki kujejo iz državoljubja svojo blaginjo! V časih, v katerih živimo, v katerih je obdana naša zemlja od vseh strani od sovražnikov, v časih, ko stotisoči dobesedno stradajo, ko delavec nima kruha, obrtnik in trgovec nima zaslužka, ko kmet propada, je treba poseči po radikalnih sredstvih. Po kakšnih?

Vzemimo za zgled sosedno Grčijo. V Grčiji je predložil Venizelos zakonski predlog, po katerem se ima vsem ministrom, državnim uradnikom in upokojencem, ki so si pridobili za časa svoje službe premoženje, to premoženje odvzeti v korist države.

Kdor je državni uslužbenec ali upokojenec, bodisi poslanec, senator ali minister, in ne more dokazati, da si je po preteku v zakonu za penzijo določenega roka pridobil pravico do pokojnine in premoženje z dediščino, naj se mu pokojnina in premoženje odvzame. Proč s rodoljubstvom, s katerim so posamezni ljudje pod Avstrijo pridobili s svojo »rodoljubno« politiko premoženje, sedaj pa jih država z ljudskim denarjem zato, da so živeli na breme naroda, nagrada s pokojninami.

Je tisoče državnih uradnikov, ki nimajo šolske kvalifikacije, pa se nahajajo v visokih položajih. Med njimi so ljudje z nepopolno srednjo šolo sumljivega značaja, ljudje z malo več kot ljudsko šolo, ki sede na položajih vseučiliških profesorjev. Ti ljudje govorijo o svoje strokovni potrebi in usposobljenosti, katero da ne more nadomestiti univerzitetna diploma tisočev brezposelnih akademikov, ki zaman čakajo, kedaj se jim odpre mogočnost, da

dobe službo uradnika s srednjo šolo ali celo vsaj službo zvančnika.

To »strokovnjaštvo« raznih načelnikov do III. skupine je tako, da vzbuja v resnici dvom. Kajti če mora imeti tak načelnik, ki ne zna nobenega tujih jezikov, vedno vsaj po enega strokovnjaka z resničnim znanjem svoje stroke in z znanjem tujih jezikov poleg sebe, ki pa je za svojo stroko po nesreči zakonskih določb ostal v mnogo nižji skupini in mu je podrejen, potem je skrajni čas, da se izvede pregled uradniškega zakona.

Potrebna je nova prevrstitev vseh državnih uradnikov, in to na podlagi:

- 1.) resničnih službenih let,
- 2.) šolske izobrazbe,
- 3.) strokovnih izpitov,
- 4.) službene ocene ne glede na sedanje položaje.

Vsi, ki ne spadajo na mesta, podeljena jim iz »rodoljubarstva« in »strokovnjaštva« po gornjih osnovnih načelih, naj gredo nazaj, tja, kamor spadajo. Nihče nima pravice, da se igra s pravičnostjo. Mogočnost, da kdo doleže višji položaj, kot pa mu po šolski izobrazbi pripada, ne velja v največjih primerih za resnično zmožnost, marveč za one, ki imajo boljše zveze in ki so brezobzirni in bojevit.

Na ta način bi se za 90 % zboljšala javna uprava, prenehala bi korupcija in tudi »strokovnjaštvo« v neizmerno korist javnih financ in celega naroda.

Že spet!

Kar zaporedoma se oglašajo. Najvažnejše vprašanje jugoslovenov je postalo na mah, kako »likvidirati« slovenstvo in slovenski jezik in ga nadomestiti s srbskohrvaškim. Tista beseda o enakopravnosti, o višji enoti, ki naj bi zrastle nad Srbi, Hrvati in Slovenci in iz njih, je postala hipoma puhlica, in od jugoslovenstva je ostalo samo srbohrvaštvo.

Sicer so prizanesljivi in usmiljeni, ti naši likvidatorji. Zato nas hočejo likvidirati »tiho in postopno«. Ta tihost in postopnost ni namreč nič drugega, kot izliv krščanskega usmiljenja in bratovske ljubezni. Iz tega občutja nas obsojajo na počasno in tako manj bolečo smrt. Zamišljal je nekako Ribničanova, ki je sekal psu rep počasi, po malem, vsak dan nekaj. Zakaj če bi odsekal vsega naenkrat, bi ga preveč bolelo. In tisti Ribničan je bil usmiljenega srca.

Najnovejši naš likvidator je neki J. Zubović. V sestavku »Jedinstvo sa Slovincima«, ki ga je priobčil v 3. številki letošnje »Nove Evrope«, priporoča, kako si zamišlja našo narodno smrt.

Zubović ugotavlja najprej, da prave jugoslovenske edinstvo še vedno ni, »danes morda manj kot včeraj«. Te edinstvo in celo med Srbi in Hrvati, ker manjka skupna jugoslovenska zavest, skupen govor in pismo, skupna kultura, in ker mu stoje na poti nerešena politična vprašanja, različno izročilo, različni verski in drugi vplivi iz preteklosti.

Ko je g. Zubović to ugotovil, bi vsak logično misleči človek po pravici pričakoval, da bo najprej poskušal rešiti in premostiti srbskohrvaška nasprotnost. Ne, tega g. Zubović kot dober jugosloven ne stori. Potem, ko je omenil, da že celo ni nobene edinstvo s Slovenci, se spravi kratkoma nad slovenstvo.

Čez prepad vodi most. Most je trhel, mestoma so stebri podrti in podpege zijajo vsaksebi. Umen

premostnik bo obnovil stebre in spel podpege s skobo, preden postavi na ta most mostišče. Zubović dela seve ravno narobe. Samo brž mostišče na most, kaj zato, če je vse trhlo pod njim, da se le lepo vidi. Nas bo že še zdržalo.

Če nas bo!

In dalje uči Zubović:

Slovenci so videti mnogim kot poseben narod, ki se hoče ločiti od Srbov in Hrvatov.

Videti smo? Ali smo, ali nismo? In ali smo bili kedaj s Srbi in Hrvati večja enota, kot na primer s Čehi ali Slovaki? Če pa nismo bili, tudi nima pomena govoriti o ločitvi, zakaj samo nekaj takega se loči in sploh more ločiti, kar je bilo kedaj enotno. Zato se torej ne moremo ločiti od Srbov in Hrvatov. Ločitev bi bila kvečjemu mogoča, če bi se Slovenci kedaj vtopili v srbohrvaštvo, a bi se nam takoj nato zopet zahotelo samostojnega življenja.

Če kdo premišljuje nad to Zubovićevo logiko, bi utegnil misliti na prvi pogled, da je to pomota ali stilistična nerodnost. Pa ni, gre marveč za premišljeno namero. Prav kakor Petar Bulat v »Narodni Odbrani« govori o jugoslovenstvu, ki se mu pa zdajci spremeni v srbohrvaštvo! Poslej je zamisel preprosta: Ker je jugoslovenstvo isto kot srbohrvaštvo in ker slovenstvo na drugi strani ni niti srbstvo niti hrvaštvo, je slovenstvo kajpada nekaj nejugoslovenskega. V imperialistični politiki pa velja načelo: kdor ni to, kar sem jaz, ta je zoper mene. Zato je iz Zubovićeve izvajanja možen samo sklep, da je slovenstvo nekaj protijugoslovenskega in tudi protijugoslovenskega. No, in za to ga je treba likvidirati.

Nadalje spoznava Zubović:

Slovenci so ohranili svojo slovensko dušo in v 19. stoletju razvili svojo narodnost in »približno samostojno« slovensko kulturo (čisto samostojna je seve samo srbska!). Osnova te kulture je, slovenski književni jezik, ki je prehodno narečje iz kajkavščine.

Korenitost Zubovićevega znanja in logika njegovega izvajanja sta približno na enaki višini. Kajkavščina je (slovenščini blizu) narečje, ki ga govorijo Hrvatje okoli Zagreba in Varaždina. Po Zubovićeve izumu je pa slovenščina menda »prehodno narečje« med kajkavskim in štokavskim hrvaškim narečjem!

Zuboviću seveda ni všeč, ker nimajo Slovenci dosti volje, da se »udeležujejo« pri srbskohrvaški kulturi in da vsi od kraja izjavljajo, da ne morejo ustvarjati v srbskohrvaškem jeziku.

Spet je jugoslovenstvo Zuboviću samo krinka za srbohrvaštvo. Zubović predpostavlja, kar bi moral šele dokazati: da je namreč srbohrvaščina nekaj višjega, nekaj edino jugoslovenskega, ki se mu morajo Slovenci podrediti, in da so prazne marnje tiste besede o enakopravnosti slovenščine in slovenstva. Mi pa poznamo samo tako enakopravnost, ki pravi, da mora biti tudi za Srbohrvate prav, kar je za Slovence dobro. In dokler nimajo Srbohrvatje volje, da sodelujejo pri naši kulturi, toliko časa bi bilo v škodo naši kulturi, če bi mi trtili moči za drugo namesto za lastno.

Zubović pove tudi, da zahtevajo Slovenci, naj bo državni jezik Jugoslavije srbsko-hrvaški in slovenski hkratu. Dva državna jezika pa sta nepotrebna in nasprotna duhu enotnosti.

Za Zubovića je ta naša zahteva neka posebnost, nekaka slovenska preoblastnost, ki menda živi zgolj od prevelike jugoslovenske, to se pravi srbsko-

Dr. Melita Pivec-Stelé, Naše knjižnice

Ponatis iz Glasnika Muzejskega društva za Slovenijo XIII, 1982.

Za študijo o naših knjižnicah je bilo razposlanih 111 vprašalnih pol, 104 pozitivni odgovori pričajo o dobrem poslovanju teh ustanov. Gospa Melita Pivec-Stelé imenuje študijo poskus statistike in vendar je delo vkladni kamen v strokovno knjižničarskem oziru za pregled in nadaljnjo zgradbo javnih knjižnic v Sloveniji, katerih je po navedbi pisateljice skupaj 407 s približno 1 milijon zvezkov. Nepoučenega to število osupne. Od tega števila odpade na znanstvene in strokovne knjižnice 61 s 413.027 zvezki, na šolske 51 s 198.963 zvezki in na ljudske in društvene 395 s 353.377 zvezki. Med znanstvenimi knjižnicami zavzemajo poleg državne študijske (licejske) odlično mesto knjižnice seminarjev naše univerze. Ob tej priliki je treba pibiti dejstvo, da so vse naše znanstvene knjižnice v svojem razvoju silno ovirane po več kot skromni, naravnost beraški dotaciji. Za razmah naše znanosti utegne imeti to dejstvo naravnost usodne posledice. Privatni darovi so redki, večjih volil ni pričakovati, ker med nami še ni prave zavesti o daljnosežnem pomenu slovenske univerze. Tiho, pozitivno delo, ki se vrši v teh knjižnicah dan za dnevom, je javnosti vse premalo znano, da bi ga znala primerno ceniti. Avtorica je s svojim zaslužnim delom znova opozorila na važno vprašanje osrednje knjižnice za vso Slovenijo in njenega doma. Stavbni osnutek zanj je izvršil naš mojster Plečnik, načrte pa je opisal in razložil v »Dom in Svet« dr. Stelé. A. S.

Federalizem v Avstriji

Ta zanimivi sestavek je prinesla Cigaletova »Slovenija« v svoji 91. številki »v petek 13. listopada 1849«.

Zlo bi si motil, ako mislil, da je veliki boj današnjega časa boj absolutizma proti demokraciji; ko bi temu tako bilo, bi na Francoskem, kjer so že na mejo demokratiških skušenj dospeli, nikake politične stranke več ne bilo.

Ta boj, ki se zares v razni obliki prikazuje, se je vžgal med centralisti in federalisti. Posebno pri nas je jez vednih idej tako velik, da ga vsak prosti človek viditi mora.

Pa tudi zmaga ni dvomljiva; poslanski red je po celi Evropi uveden. Je li mehaniška sila bajonetov bila, ki je tako velik nasledek imela? Nikoli. Evropa je razumela, da federativne ideje, ako niso pametno omejene, potrebam ne zadostijo. Federativne ustave stoje posebno na nižji stopnji politične izobraženosti, in primere v nedoraslih ameriških svobodnih državah se ne moramo v naših okoliščinah poslužiti.

Razlog, kterega se avstrijski federalisti posebno radi poslužijo, in kteri je po naši vedbi edini, ki ima nekoliko veljave, je ta, da se nekemu narodu poleg tega morajo pripustiti različne narave in navade, različne misli in stanje izobraženosti, da se sam iz sebe organično razvija.

Jasno je, da je ta teorija, ravno zavolj različnosti, na katero se opira, s časom nar različniše in nasprotniše forme razvila. Velike Avstrije bi dalej ne moglo več biti in tuje sredništva bi kmalo vničile brez cilja semtertje gibavno federativno državo. Vedno lakomni provincialni dobički bi ljuto

narodnostim protile; politična nedorašenost, ki še povsod vlada, bi tak kaos vničila, kakoršnega še ni bilo, kar svet stoji.

Kako pa je to, da ima ta netemeljna zmisel še vedno svoje zastopnike? Menimo, da ima to dvojni vzrok. Prvi je, kar ne moramo tajiti, da je v Avstriji pred marcem pr. 1. rodilo veliko in globoko nezaupanje, kterega nasledke še zdaj čutimo. Zraven tega mi tudi mnogo tega, kar se v federativno-opozicijski zmeri godi, ljudem brez znanosti in vesti pripisujemo, ki bi radi v zaželeni federativni državi z svojo sredno pametjo neko važnost si pridobili. Brez cesarjevega duha bi bili radi prvi v vasi.

Vlada pa naj napreduje kakor je začela; z vezo sloge, naj ovije dežele in narode, mnogopokazavojočih protivnost naj poravnava, naj svobodov v Avstriji vstanovi, in pred drugim naj pazi, da se toliko ljubljena ravnopravnost ne prevrže v nasprotno — v razpadanje in separatizem.

Večina naroda ji zaupno na strani stoji.

Tako pišejo Pražke novine; mi podamo odgovor iz Narod. novin, s kterim smo popolnoma enakih misel:

»Prazni govor, da večina naroda z ministri enako misli in vanje zaupanje ima, navadno vladne novine v en dan trobijo.

Ali vsakemu — hočeš al nočeš — mora v glavo pasti, da mora prašati, zakaj drži ministerstvo, ki zaupanje večine naroda vživa, to večino naroda, ki z njim enako misli, v obsednem stanu?

Kako je to, da ministerstvo državnega zbora ne pokliče, da pokaže vsem takim prekuonom (taki smo mi), ki ne verjejo ministerstvu, da ve-

hrvaške prizanesljivosti. Noče pa vedeti, da je bila ta državnost pogoj naše združitve s Srbi in Hrvati v Jugoslaviji, in da sta v spoznanju in priznanju tega pogoja uzakonili obe dosednji ustavi popolno enakopravnost našega in srbskohrvaškega jezika. (Konec prih.)

OPAZOVALEC

Različni nazori

Dr. Kosta Kumanudi, predsednik Narodne skupščine, ki je vodil te dni jugoslovansko parlamentarno delegacijo v Rim, je tam Italijane tudi takole pozdravil:

Prišli smo semkaj, da izrazimo svoje spoštovanje in občudovanje plemenitega italijanskega naroda, čigar boji... so blagodejno vplivali na narode nove Evrope pri njihovih junaških naporih...

Širite in naročajte naš tednik!

Demokracija in propaganda

Fašisti in komunisti so izvrstni propagandisti. Žalostno pa je, kako šepajo pripadniki demokracije misli v tem pogledu za njimi. Pa vprav za te je propaganda najbolj potrebna. Demokracije vlade so napravile veliko dobrega. Toda tudi dobrih del ne opazijo ljudje zaradi del samih, treba je tudi pouka in pojasnitve. Zlasti kadar v stiskah pada zaupanje in raste demagogija. V časih, ko ogrožajo diktature demokracijo, naj se ta brani. Ne brani se pa dobro, kdor nasprotnika samo napada. Treba je pozitivno delati in prepričati javnost, da je demokracija najboljša državna oblika.

(Po »Demokratskem Sredju«.)

Sokolski duh

Ob proračunski razpravi v ljubljanskem občinskem svetu je obč. svetnik dr. Pipenbacher precej ostro grajal mestno gospodarstvo. O tem smo že poročali. Velike spotike je dal dr. Pipenbacherju zlasti način, kako se oddajajo službe, in pa plača ljubljanskega župana in reprezentativni stroški, ki so nesorazmerno večji, kot na primer v Mariboru. Tudi advokatski ekspenzar mestnega župana je grajal, ki je narastel kar za 900% in omenil še, da pokojni dr. Tavčar kot župan ni nikoli nič računal.

Dr. Pipenbacher je Sokol. Spominjamo se, da je to že dolgo in da je bil še v časih, ko Sokol še ni imel uglasjenih cest. Zato bi vsak po pravici domneval, da je Pipenbacher prežet od sokolskega duha in da tudi ve, kaj ta duh zahteva. In če je kljub temu tako govoril, je bržkone to storil v prepričanju, da se ni pregrešil zoper sokolskega duha.

Čina do njega zaupanje ima in z njim enako misli, da bo ljudstvo tudi večino ministerskih poslancev zvolilo? Zakaj pošilja ministerstvo, ki ima večino naroda zase, po vsih, tudi pokojnih deželah (kakor je Češko) toliko vojakov? Zakaj ministerstvo, s katerim se večina naroda enako misli, tiskarno svobodo skor po celem carstvu zatira? To so nekatere osebne dvombe o tem zaupanju.

Kar federalizem v obče zadene, mislimo, da se tako važna in velika reč ne more s tako neslanim in površnim sestavkom dokazati. Mi se silno čudimo tej novi znajdbi, da v Evropi ni boja demokracije z despotizmom, marveč federalizma z centralizacijo! Škoda je res, da ta sestavk ne pravi, da je boj republike z monarhijo, ker dobro vemo, da sovražniki vse federaliste naravnost za skrivne republikance zglašujejo.

Tudi mi smo v vrsti odkritih federalistov, ali naš glavni dokaz za potrebnost federacije je ves drugačen, kakor ta sestavek naznani.

Naš glavni razlog, kterega smo že večkrat izrekli, je, da vsaki narod, po svojem prirojenem nagonu političko samostalnost ne prenehljivo išče. Ta prirojen nagon avstrijskih narodov bi moral na vsako vižo državo prekucniti. Samo po federalni ustavi je mogoče avstrijskim narodom toliko samostalnosti dati, kolikor je mogoče brez raztrganja državne centralne oblasti, in le tako zamorejo narodi uživati večidel vse svoje pravice in koristi v zavezi z vsimi prednostmi velike in močne države. To je glavni razlog avstrijskih federalistov. V bodočih zborih bomo videli, ali bo federalizem ali centralizem vžugal, h kateremu se dozdažno ministerstvo očitno spozna.

Kljub temu pa mu je župan dr. Puc očital, da ni bil prežet od sokolskega duha, ko je tako govoril.

Tudi dr. Puc je Sokol. Ne vemo sicer od kedar, ali Sokol je. Zato mora pač vedeti, kaj je sokolski duh in kaj se pravi, biti prežet od njega. Pa kljub temu tako nasprotje med dvema odličnima Sokoloma v tako važnih stvareh, kakor je sokolski duh in vprašanje prežetosti od njega.

Kje je pristojno mesto? Da preišče, ugotovi, oznani itd. Sicer bi utegnili nastati še nesporazumi.

Koroški Nemci so tudi zoper slovenstvo

»Koroški Slovenec« poroča:

Takole se glasi poslovno poročilo z občnega zbora koroške Südmärke: »Nevarnost v glasovalnem ozemlju koroške dežele še ni odvrnjena in tod bo treba podvojiti delo Südmärke. Prišel bo trenutek, ko bomo morali pokazati iznova ves nevarni položaj, da spoznamo potrebo vzajemnega nastopanja kot ob glasovanju. Samo združitvi vseh nemško usmerjenih strank se je posrečilo pri aprilskih volitvah iztrgati Slovincem nekatere njihovih županov. Čim pa stranke posamič nastopijo, je zmaga koroška slovenska stranka. Premalo važnosti smo pripisovali novembrskim volitvam v kmečko zbornico, in tedaj se je pokazalo, kako nevaren je še Nemcem sovražni slovenski element v deželi. Priborili so si tri mandate v zbornico, zasedli veliko število mest v okrajnih in krajnih kmetijskih odborih. Po celem Rožu ne slišijo Nemci nobene nemške pridige ali nemške molitve. Zato obrnimo pogled zopet na južno Koroško, kjer nevarnost še ni odstranjena.«

Slovansko naj bo isto kot demokratično

V Brnu je imela te dni zbor mladina češkoslovaške narodnosocialistične stranke. Pri tej priliki je govoril češkoslovaški minister dr. Franke. Izjavil se je zoper vsakršno diktaturo. Zmisel resničnega slovanstva je v stremljenju po demokraciji. Proti vsakemu prevratnemu poskusu pa je treba energično nastopiti.

Odgovornost Anglije

Po koreniti analizi sedanjega političnega položaja pride londonski »Economist« do sledečih zaključkov: »V vprašanih varnosti in izogibe medsebojnih »trenj«, ki sta si medsebojno po svojem pomenu prirejeni, je edino angleška vlada poklicana in usposobljena, da povzame iniciativo. Če angleška vlada ne bo uspela, bodo posledice tega neuspeha prav tako zadele angleški narod kakor prebivalce evropske celine, kajti Anglija je zvezana s celino — da citiramo Lloyda Georgea — »po verigah, trdnih kot jeklo in lahkih kot zrak«.

Narobe svet

Poslanec ameriške zvezne države Texas mister Miles C. Allgood se mora v teh slabih časih seveda tudi ukvarjati s krizo. Kajti kriza seveda ni tudi bogatemu prizanesla, gotovo tudi Allgoodu samemu ne. In ker je Texas največ poljedelska država, je kriza, ki jo pomaga reševati Miles C. Allgood, seveda poljedelska kriza.

Položaj, kakor ga je našel in pregledal Allgood, je čuda preprost. Tesaški kmet (farmer) je v stiski. V stiski je kljub temu, da je pridelal poljskih pridelkov, zlasti pšenice in bombaža, da so mu polne vse kaste in vsa skladišča. V stiski je zato, ker mu te pšenice in tega bombaža nihče ne odkupi. Odkupi mu jih pa zato ne, ker je vsepovsod obeh pridelkov veliko preveč, in brž ko pride kmet ponujat bombaž ali pšenico, pa vidi in sliši: Ne rabimo, saj vidite, polna skladišča imamo, ne vemo, kam bi, preveč je pač pšenice in bombaža na svetu. In zato nimamo nobene cene, kakor vsaka stvar, ki jo je preveč.

Miles C. Allgood je pravi Amerikanec, Yankee, je torej posloven in praktičen človek. Preprost položaj — še bolj preprosta rešitev. Allgood jo je takoj našel. Tale je (posnemamo jo po »Prager Tagblattu«):

»Po mojem mnenju bi se položaj pridelovalcev pšenice znatno zboljšal, če dovolimo sredstva, da se širi žitna bolezen, ki jo povzroča kisli trn, in s tem znižamo pridelek.«

Najboljši prijatelj pridelovalcev bombaža je bombažni hrošč (ki uničuje bombaž). Pa nismo bili toliko pametni, da bi bili to sprevideli, južne države so izdale milijone, da ga uničujejo, in razen tega je še zvezna vlada priskočila na pomoč z nadaljnjimi sredstvi. Posledica je, da imamo bombaža za dve leti, in da nam bi ga komaj kdo hotel odvzeti, če mu ga damo zastojati.«

V Allgoodovem umovanju se nahaja h koncu mala zmota, mala namreč samo po obsegu, ne po globini. Kajti ne manjka ljudi, ki bi pšenico in bombaž rabili, manjka kvečjemu kupcev. Kupei, to so namreč tisti ljudje, ki imajo denar, ali vsaj lahko

služijo denar. Takih ljudi res manjka na tem zmešanem, nezaupnem, anarhičnem svetu.

Ljudi pa, ki ne bi rabili pšenice (hrane) in bombaža (obleke) da bi ne bilo?

V Aziji umre vsako leto nekaj stotisoč ljudi naravnost od lakote in nekaj milijonov od posledic stradanja. In v Evropi: kljub vsem socialnim ustanovam, kljub temu, da je razmerje ugodnejše, stradajočih je več ko preveč.

In kaj ko bi Allgood prašal tistih 13 milijonov ameriških brezposelnih.

In če bi bil še vedno v zadregi, kaj z žitom in bombažem, poslali bi ga v Trbovlje ali kak drug industrijski okraj Slovenije. Tam naj bi vprašal, če kdo rabi žito za kruh in bombaž za obleko.

Odstop

Brali smo, da je g. Oton Župančič izstopil iz Pen-kluba. Mislimo, da ima javnost pravico vedeti, kaj so vzroki tega izstopa. Ne sme nam biti vseeno, da se tik pred kongresom vseh Pen-klubov, ki se bo vršil prav v naši državi, umakne z vodilnih mest eden predstavnikov našega kulturnega življenja.

Tiho in postopno

Na postaji v Bohinjski Bistrici sem opazil napis, ki opozarja potnike, naj napovedo ves denar, ki ga nosijo čez mejo. Napis je v desetih jezikih: srbskohrvaškem v cirilici in latinici, angleškem, francoskem, nemškem, laškem, romunskem, grškem in dveh, katerih ne poznam, o katerih pa mislim, da sta madžarski in albanski. Slovenskega sem zaman iskal. Brez komentarja.

Narodna logika

V »Delavski Politiki« beremo:

Že čisto smo v našem listu opozorili, da izhaja poleg »Volksstimme« v Mariboru tudi v gotici tiskana »Mariborer Zeitung«, ki se je v zadnjem času silno ogrevala za hitlerijanstvo. Mariborska tiskarna, ki izdaja »Mariborer Zeitung«, je last industrialca in veleposesnika g. Pogačnika v Rušah, ki je član Sokola. Da je »Mariborer Zeitung« dobičkanosno podjetje, ni treba posebej povdarjati. Toda, akoravno se »Večernik« tiska v isti tiskarni in menda na istem rotacijskem stroju kot »Mariborer Zeitung«, noče ali pa ne sme nič povedati o tej stvari germanski posestrini.

GOSPODARSTVO

Na čem hira naše gospodarstvo

Sredi tega meseca je govoril bivši minister Ivan Mohorič o gospodarskem položaju v naši državi. Govor izide baje v posebni knjižici. Govor je važen, ne samo ker je vsaj v podrobnem povedal marsikaj novega, ampak zlasti ker je pokazal, da sloni vse naše gospodarstvo na neresnični podstavi.

Iz govora navajamo samo nekaj dejstev.

Zunanja naša trgovina je padla od devetih na tri milijarde. Hkratu je padel naš narodni dohodek na polovico. Danes je za milijardo javnih del porabljenih tujim družbam, večinoma francoskim, in sicer na podlagi nam škodljivih koncesij. Toda čeprav je ta način oddaje, namreč po koncesijah, za 30% dražji, ni imel nastop slovenskih poslancev nobenega uspeha.

V Srbiji je nastalo nad 400 novih industrij, zato je naša industrija v težavnem položaju, tudi sicer naši industriji niso vprav naklonjeni, in belgrajska »Politika« je prinesla cele vrste člankov proti njej.

Če primerja številke zaključnih računov za prejšnja leta s tekočimi dohodki in izdatki v državnem gospodarstvu, vidi, da se številke proračuna in trditve razklada finančnega ministra ne ujemajo. Državni proračun za splošno upravo znaša 7 milijard, toda komaj 6 milijard bomo mogli zbrati. Nekateri davki so proračunani višje, kot so bili lani doseženi, kljub temu, da vsak ve, da se davčni dohodki to leto ne morejo povečati. Za pokojnine se je porabilo 22% več, kot so bile proračunane. V Belgradu pa je izšla knjiga, ki piše, da imajo pokojnine ljudje, ki so bili samo mesec, včasih celo samo teden dni v državni službi. Davek na poslovni promet je proračunan na 327 milijonov namesto na 600. Glede tega davka so na nekem zborovanju ljudje iz Vardarske banovine začudeno spraševali, kakšen davek je to, ki ga tam doli nihče ne plačuje, še vedo ne zanj.

Državna podjetja so najbolj žalostno poglavje. Dati bi morala 750 milijonov dobička. Imajo pa samo v prvih 11 mesecih 660.000 primanjkljaja. Železniški minister je pravil celo uro, kakšno konkurenco mu delajo avtobusi, na koncu je pa povedal, da bo povišal železniške tarife. Tako bodo železnice še težje tekmovala.

Tako torej minister Mohorič. Toda — takih in enakih dejstev in ugotovitev smo slišali že večkrat in dovolj. Pa je ostalo vse pri starem. In pri takih razmerah tudi — ostane!

MALI ZAPISKI

Po Hitlerjevem zgledu.

Kakor poroča »Magyarság« se snuje v Budimpešti nova politična organizacija, ki bo nosila ime »Kucuzok Tábor« (Tabor Krucev). Na čelu tega gibanja stojijo znani plemenski voditelji. Program te organizacije zahteva, da se madžarska družba očisti tujih elementov. Madžarski državljani morejo biti le plemensko čisti Madžari in oni Nemadžari, ki so prekinili vse stike s svojim plemenom in domovino. Zemljo ali druge nepremičnine lahko kupijo samo madžarski plemensko čisti državljani, prav tako le ti smejo opravljati javna opravila in službe. Tujci morejo dobiti dovoljenje za stalno bivanje le v primeru, če prisežejo, da ne bodo proti madžarskemu narodu podvzeli nobenih sovražnih korakov.

Evropa, Amerika, Rusija in tehnika.

V reviji »Philosophie und Leben« razglablja V. Engelhardt o današnjem svetovnem položaju glede na razvoj tehnike. Med drugim razvija tudi sledeče zanimive misli: »... Šele ozka zveza novega hotenja z ruskim bistvom bo ustvarila bodočo rusko kulturo. Izposojeni zapadni racionalizem je samo prehodni, aktualen samo za dobo, ko hoče Rusija z gigantskimi koraki dohiteti svetovni tehnični razvoj... Amerika ne spoznava duhovne strani situacije tako lahko kot Evropa, ker ji je postal tehnično gospodarski ideal tako nadvreden, da ni tal za kritična gibanja. Srednja Evropa jih ima. Daleč razraslo območje duhovnega izročila je nosilec kritičnih stremeljenj. Pozitivno vsebino nudi kritiki sila kolektivizacije. Če priznamo to iz tehnike izhajajočo duhovno usodo, moramo priznati tudi človeštvo — in tehnika bo zavzela zopet podrejeno mesto. Četudi uvidevamo izpremenjeno razmerje duhovne sfere do tehnike, vendar nas ne sme navdušenje za tehnični napredek vreči iz tira in nekritično potegniti za seboj«.

Prepovedan časopis.

Ministrstvo za notranje stvari je prepovedalo širiti in prodajati št. 2 časopisa »Naša Gruda«, ki izhaja v Zagrebu.

Nemški 1. maj.

Na vso moč se vrše priprave za slovesno praznovanje 1. maja kot »dneva narodnega dela«. Sodelovalci bodo najrazličnejše nacionalistične organizacije z vlado na čelu. Tudi program radia bo izbran v znamenju tega dne. Iz vseh delov države bo sprejemal Hitler delavske delegacije, ki se bodo lahko brezplačno pripeljale v Berlin. Na Tempelhofskem polju, kjer se namerava vršiti ogromno zborovanje, bo državni kanceler prebral svoj manifest na delavstvo.

Reforme nemških gledališč.

Nemška gledališča so doživela zadnje čase velike izpremembe. Gledališki referent narodnosocialistične stranke dr. Ziegler je izdal nedavno proglas, v katerem najavlja reformo nemškega teatra »v duhu idealizma, čiste atmosfere in železne discipline...« — V zvezi s tem je zelo značilno javno zborovanje, ki ga je priredilo v slavnostni dvorani mestne posvetovalnice v Leipzigu društvo »Deutsche Bühne«. Na tem zboru je izjavil urednik narodne gledališke zveze dr. Rudolf Golz, da se nahaja nemško gledališče že 14 let v trajnem razsulu. Golz je kritiziral in odločno odklonil tako zvano »sodobno dramo«, ki da je ovirala razvoj in zgradbo narodnega nemškega gledališča, sramoteč vse, kar je moralno, božansko in vse, kar je bilo dotlej Nemcem sveto.

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(34. nadaljevanje.)

»Šel sem skozi Francijo, in na svojih plečih so me nesli državljani v prestolnico, komaj pa sem stopil vanjo, ko se je vse prav kot začarano od mene odmaknilo, ohladnilo do mene.«³⁴

Ne, on sam je ohladnil do vsega; mahoma se je spet dolgočasil, ni hotel ničesar, kakor pri Borodinu; zaspal je v »mrtvičnem snu«, kakor pri Lipskem: vse vidi, sliši, in se ne more zdraviti, ganiti z mezinem, ko ga polagajo v grob in zakopujejo v zemljo.

Ludovik XVIII. je dal Franciji ustavno listino. Bonaparte ne sme zaostajati za Bourbonom. »Napoleon, zmanjšaj svojo oblast«, mu trobijo na uho stari jakobinci konventa in novi liberalci obnovitve. »Francija hoče biti svobodna... Jutri boš imel upornike namesto podložnikov, če ne daš svobode.«³⁵

Benjamin Constant, novi Sieyès - homunculus, oče mrtvorojenih ustav, sestavi liberalno listino — dopolnilno pismo k cesarski ustavi, Acte additionnel.

Samo v »mrtvičnem snu« je bilo mogoče, v takem trenutku spriti milijonskega navala razjahati konja in prestesti v parlamentarni voz, spreobrniti se od prevratnega diktatorja v ustavnega vladarja.

To čuti tudi sam: »Pehajo me na pot, ki ni moja, slabe in vklepajo me. Francija me išče in me ne najde. Kje je prejšnja roka cesarjeva, ki bi mogla pomiriti Evropo?« sprašuje Francija.³⁶

Postal je liberalci proti svoji volji; okril je samega sebe in oslabil; ni bil več sam svoj, pravi star, pošten jakobinec.³⁷

1. junija praznujejo novo ustavo, »Benjamino«, kakor so jo krstili, zbor volilnih kolegijev, ki so glasovali za dopolnilno pismo, — slovesen in tožen obred na Majskem, bivšem Martovem polju. Kardinale darujejo mašo, cesar stopi na prestol sredi trga in priseže na novo ustavo nad evangeliem. Mislili so, da se pojavi v preprosti lovski ali grenadirski obleki Stare garde, kot pri Marengu ali Austerlitzu; toda na sebi ima staro-rimsko tuniko, škrlaten z zlatimi čebelami posejan plašč, hlače iz belega atlasa in črn španski klobuk z belimi peresi. »Kakšna maškarada!« šepetajo v množici. Da, zlovesča maškarada; po trohobi diši, kakor da je vstal iz groba.

7. junija zaseda prvič nova zbornica v cesarjevi navzočnosti. Napoleon govori: »V dobi treh mesecev so me obdale razmere in zaupanje ljudstva z neomejeno oblastjo. Zdaj se spolnjuje najbolj goreča želja mojega srca: ustanavljam ustavno monarhijo. Ljudje so slabotni in ne morejo utrditi usode narodov; to morejo storiti zgolj uredbe.«³⁸

»Ljudje so slabotni«, to se pravi: on, človek, je slaboten. To je druga odpoved, hujša od prve.

»Ne glede na vso oblast, ki jo je imel nad seboj, ni mogel skriti bolečine in jeze, katerih ga je stalo to priznanje; njegov obraz je bil smrtno blede, črte spačene, glas presunljivo rezek.«

Prav tako, kakor je nenadoma oglušeli Beethoven napadno igral simfonijo in sam to občutil, ne da bi se bil mogel popraviti.

Dve prvi zavezniški vojski — angleško-holandska Wellingtonova in pruska Blücherjeva — se hočeta združiti, da bi vdrla čez belgijsko mejo v Francijo. To so šele prednje čete, a za njimi rezerve: Avstrijci, Švedi, Rusi — prav tisti milijonski plaz, kakor v preteklem letu.

Maršalu Davoustu, vojnemu ministru, se je posrečilo, sklicati v treh mesecih tiso in trideset tisoč mož. Manjši del od njih so odlomki Velike vojske, večji »Marije Lujze«. To so so zadnje kaplje krvi iz žil Francije. Ta je v tem trenutku vsa, kakor zagnan konj pod besnim jezdecem: vsak hip pade in si zlomi tilnik.

Ali morda so ti poslednji najboljši. »Da si moremo misliti, kakšna je navdušenost francoske vojske,« piše vojvodi Wellingtonu angleški vohun iz Pariza, »je treba samo primerjati 92. leto z letošnjim, pa še to v prilog Bonapartu«. — »Čuvstvo, ki navdaja vojsko, ni domoljubje, ni navdušenost, marveč besna jeza na sovražnika zaradi cesarja.« piše v svojem vojnem dnevniku francoski general Foy. In francoski ubežnik: »To so obsedeni!«³⁹

»Nikoli še ni imel Napoleon v svojih rokah tako strašnega in krhkega orožja,« pravi najboljši zgodovinar 1815. leta.⁴⁰ Strašno orožje in krhko-hkratu, ker je bila njegova ost preveč nabrušena, — vsak hip se lahko zlomi. S tako vojsko je prav tako lahko zmagati, kakor biti premagan; vse zavisi od njenega duha, a duh — od vodnika.

Kdo je on — zver, ki se je utrgala z verige, ubežni kaznjene, blaznik z britvijo, kakor mislijo zavezniki, ali vedno še Vodnik, ki vodi v raj skozi peklo, kakor misli Francija? To odloči največja bitka nove dobe — Waterloo.

IV.

Waterloo.

1815.

»Zmagam pri Waterloou,« pravi Napoleon na Sv. Heleni. Kaj je Waterloo — poraz Napoleona, vedo vsi; samo on ve, da je zmaga. »Pri Waterloou zmagam in prav tisti hip padem v brezno.«⁴¹ Preden pa je padel, je vzletel, kakor še nikoli. Celo njegovo življenje je izmed najvišjih vrhov človeške volje, a vrhunec vrhuncem je Waterloo.

³⁴ Mémoires, IV. 161.³⁵ Houssaye, I. c. 558—559.³⁶ Ibid., 548—549.³⁷ Thibaudeau, 459.³⁸ Houssaye, I. c. 616.³⁹ Ibid., II. 82.⁴⁰ Ibid., 84.⁴¹ Mémoires, IV. 161.

»Napoleon je v svoji zadnji vojni pokazal dejavnost tridesetletnega generala,« zatrjuje najboljši zgodovinar te vojne.² S tridesetimi leti je Napoleon — zmagovalac pri Marengu — sonce v temenišču; in pri Waterloou je prav tisto sonce. Če je tako, pomeni, da se je o pravem času zbudil iz »mrtvičnosti«; bil je mrtev in je oživel.

Tako je eno iz dveh pričevanj, a imamo tudi drugo angleškega maršala Wolseleya: Napoleon je bil med vso vojno »v oblasti mrtvičnosti«.³

Komu naj verjamemo? Ali pa je protislovje samo navidezno?

»Nisem imel občutka dokončnega uspeha,« se spominja dalje Napoleon Waterlooa. »Ali so se mi začela izneverjati leta, ki navadno pospešujejo srečo, ali pa je v mojih lastnih očeh, v moji domišljiji začelo pojemati čudežno v moji usodi; toda za trdno sem čutil, da mi nekaj manjka. To ni bila več prejšnja sreča, ki mi je šla neprestano za petami in me obsipavala s svojimi darovi; to je bila stroga usoda, kateri sem jih izdiral kakor s silo, in ki se mi je takoj maščevala zanje; kajti še enega uspeha nisem imel, ki bi mu ne bil takoj sledil neuspeh.« — »In reči moram, da so me vsi ti udarci bolj žalostili, kot osupljali: nagon mi je rekel, da bo konec nesrečen. Ne da bi bilo to vplivalo na moje sklepe in dejanja, toda imel sem notranji občutek tega, kar me čaka.«⁴

Ali bolje, dvoje občutkov se je menjalo v njem, občutek vzleta in občutek padea. Naj se je tudi zbudil iz »mrtvičnosti«, — njen ščit je visel nad njim; naj je tudi vstal — mrtvaška pega je črnela na žarnem telesu vstalega. Ko je zmagoval, je vedel, da bo premagan; samo za gotovo ni vedel in se je moral bojevati do konca. Kdor se tako bojuje, mora imeti velikansko moč. To tudi pomeni: Waterloo je eden izmed vrhuncem človeške volje v zgodovini.

Napoleonov načrt je bil, potolči eno za drugo obe sovražni vojski, ki sta zasedli Belgijo, — angleško-holandsko Wellingtonovo in prusko Blücherjevo, — še preden bi se združili. Zato je bilo treba priti prav v njuno sredo do točke na Bruseljski cesti, kjer je bilo pričakovati združitve. Tam je sklenil »napasti kakor blisk«.

15. junija ob svitanju so šle francoske prednje čete čez belgijsko mejo, prekoračile reko Sambre pri Charleroi-u; odbile z lahkoto dvaintridesettisočno prednjo četo pruskega generala Zietena, in se takoj obrnile proti severu. Ves okret se je čudežno posrečil, s tisto matematično natančnostjo in preroško bistrovidnostjo, kot v živožarnih dneh Austerlitzu in Friedlandu.

Pruska vojska, ki je prihajala od vzhoda, iz Namurja, in angleška od severa, iz Bruslja, sta se morali sniti na cesti iz Nivellesa v Namur. Tu je sklenil Napoleon postaviti pregrado: desno krilo razpoložiti proti vzhodu v mestecu Sombrefe-u na Namurski cesti, levo proti zahodu na Bruseljski cesti v Quatre-Brasu, kjer se te dve cesti križata. Sam pa je stal v Fleurusu, na vrhu trikotnika, ki so ga tvorile te tri točke, da bi naslednjega dne napadel tisto izmed obeh sovražnih vojsk, ki bi se približala prva. Če bi se pa obe umaknili, bi bil osvojen Bruselj brez enega samega topovskega strela.

»Pozdravljeni, Ney, veseli me, da vas vidim,« je rekel cesar Neyu, ki je pravkar prišel na bojišče. »Vi boste zapovedovali prvemu in drugemu voju... Pojdite, odrinite sovražnika na Bruseljski cesti in zavzemite položaj na Quatre-Brasu.«⁵ Da je ta položaj os vsega predstoječega započetja, a morebiti tudi vse vojne, je Napoleon dobro vedel. »Pruska vojska je zgubljena, če boste ravnali odločno. Usoda Francije je v vaših rokah,« je rekel Neyu naslednjega dne. S tem nalogom, znamenjem največjega zaupanja, mu je dokazal, da mu nič ne oponaša — niti Fontainebleauja, niti »kletke«.

Ney je dobil povelje ob treh popoldne in lahko bi bil že ob petih v Quatre-Brasu ter zavzel slabo zavarovani položaj z lahkoto; toda spotoma se je zamudil, ukvarjal z malenkostmi; ko se mu je nazadnje po sedmih zvečer približal z majhno prednjo četo, med tem ko je pustil glavne sile zadaj, je bil položaj že zavzet od štiri tisoč mož nassauske pehote. Morda bi še takrat ne bilo prepozno, če bi se ne bil ta hrabri med hrabrimi prvič v svojem življenju zbal, misleč, da je pred njim vsa angleška vojska, in če bi ne bil odložil napada na drugi dan, da bi pritegnil rezerve. To noč pa je zbral Wellington na Quatre-Brasu vso svojo vojsko, tako da ni mogel Ney nič opraviti. Najhuje pa je bilo, da cesar ni prejel od njega nobenih vesti in je mislil, da gre vse, kakor treba. Os kolesa se je zlomila, in Napoleon se je takljal še dalje na njem.

Težko je razumeti, kaj se je zgodilo z Neyem v tistih usodnih urah, ko je bila usoda cesarja, usoda Francije v njegovih rokah. Kakor da bi se bil nalezal Napoleonove »mrtvičnosti«; ta se je zbudil, on pa je zaspal.

Pregrada se ni razprla, kot bi bilo treba: leva stran ni dospela do Bruseljske ceste, a desna do Namurske, kjer se je nanaglomala pojavila Blücherjeva pruska prednja četa. Vendar glavno delo je bilo opravljeno: Wellington je bil ločen od Blücherja.

Zjutraj 16-ga je Napoleon zvedel, da gre vsa pruska vojska nadenj. »Morebiti se odloči čez tri ure usoda vojne,« pravi cesar. »Če je Ney spolnil moje povelje, nam ne uide niti en top pruske vojske.«

Novo povelje leti k Neyu? »Cesar napade sovražnika na položaju, ki ga je ta zavzel med Bryem in St. Amandom. Neutegoma se kretajte tako, da obkrožite sovražnikovo desno krilo in ga napadete čisto od blizu v hrbet. Ta vojska je zgubljena, če bote ravnali odločno. Usoda Francije je v vaših rokah.«⁶

² Houssaye, »1815«, II. 488.³ Ibid., 498.⁴ Mémoires, IV. 160—161.⁵ Houssaye, I. c. 123.⁶ Ibid., 165.